

Fra Biskop H. A. Brorsons Visitatser i Ribeeegnen.

Af Skoleforst. Thorv. Madsen i Odder.

I Midten af det 18de Aarhundrede sad i 3 af Jyllands 4 Stifter Bisper, som var født i Sønderjylland. De to er Brødrene Hans Adolf og Broder Brorson, henholdsvis i Ribe og Aalborg Stifter, den tredje er Biskop Hygom i Aarhus Stift. De er fødte omtrent samtidig: Broder Brorson 1692, Hans A. Brorson 1694, begge i Randerup Præstegaard. Hygom er født i Hygum Præstegaard 1692. Som Børn kom de ofte sammen, baade fra Randerup og Hygum Præstegaarde, og Venskabet mellem dem plejedes baade i Studenterdagene og senere, da de virkede som Landets Biskopper.

Alle tre var de i religiøs Henseende stærkt paa-virket af Pietismen, der gennem Sønderjylland kom fra Tyskland her op til Kongeriget.

Det er rigtigt, at Sønderjylland er lignet ved en Bro, der spænder fra det ene Land til det andet, fra Tyskland til Danmark. Broen har gennem Tiderne været stærkt omstridt; der har staaet haarde Kampe, som har haft vidtrækkende Følger i Evropa. Men den har ogsaa været en Slags Overgangsled for Varer, baade af aandelig og materiel Art fra Syd til

Nord. Broens Vagt, den sønderjyske Befolkning, har først gjort Varen brugbar og sendt den op til Kongeriget. Det var ad denne Bro, at Pietismen kom her til Danmark.

Det ser ud som mere end en Tilfældighed, at Danmark netop i Midten af det 18de Aarh. fik sine betydeligste Præsteskikkelser fra Sønderjylland; thi adskillige Præstesønner herfra studerede i Tyskland, hvor de mødtes med den stærkt fremvoksende pietistiske Trosretning og blev præget af den. Og da de senere sad som Præster i forskellige sønderjyske Sogne, skabtes der hist og her i Sønderjylland et stærkt pietistisk Røre. — Dette blev Tilfældet i Tønderegnet, hvor Pietismens kraftigste Blomster skød frem gennem „det rare Kløverblad“ fra Randerup Præstegaard og gennem Bluhme og Enevold Ewald.

— — —

Hvis man en Sommerdag først i Juli staar ude paa Marsken, da vil man kunne opleve en vis Betagelse. Det flimrer for Øjnene af „Lokesæd“. Solen kaster Guld paa Havets Flade. Luften er krydret af Hø og Hav, det er, som alt levende fyldes af Kraft og Sundhed. Grønt og grønt alle Vegne, og „det grønne er godt for Øjnene“, siger H. C. Andersen. Intet hindrer Øjet i at se milevidt i Nord og Syd, ingen Bakker, ingen Skove, kun grønne Strækninger, milevidt, helt ud hvor Himmel og Jord mødes.

I denne Marskegn var det, Brorson levede saa godt som hele sit Liv, og der er Slægtskab mellem hans Digtning og denne Natur; thi hele hans Digtning er netop en herlig, trøstefuld Sang om Skabningens Møde med Himlens yndigste Rose, der lod sig føde paa Jord.

— — —

Det hænder ikke saa sjældent, at der tildeles de svageste og mindst modstandsdygtige en vanskelig og brydsom Gerning, der for menneskelige Øjne maa kræve stærke legemlige Kræfter. Men Arbejdet bliver gjort, Gud giver Kræfter.

1741 blev H. A. Brorson Biskop i det mægtige, vidtstrakte Ribe Stift. Denne Udnævnelse var vel Kong Christian d. Sjettes Tak til Brorson for „Troens rare Klenodie“. For en enkelt Mand var det et mægtigt Arbejde at føre Tilsyn med baade Kirke- og Skolevæsen i det vældige Stift, der strakte sig fra Lemvig til Syd for Tønder. Men trods svagt Helbred, mange Sorger og tungsindig Natur, der undertiden kunde gøre ham helt uarbejdsdygtig, tog han sig med megen Alvor og Nidkærhed af sit Stifts Anliggender. Gud gav ogsaa ham Kræfter.

Hvert Aar er han paa Visitatsrejser fra Nord til Syd. I alskens Vejr kører han fra Sogn til Sogn ad elendige Veje. Og selv om man byder ham de bedste Kaar i de forskellige Præstegaarde, saa bliver Vanskelighederne undertiden hans skrøbelige Helbred for store, saa han maa afbryde Rejsen og søge hjem til Ribe for at hvile ud. Det er ikke alene Rejsens Strabadser, der trætter ham, men ogsaa de mange Tvistesager og Stridigheder, han føres ind i baade blandt Præster, Lærere og Menigheder. Han er selv en Fredens Mand, der som Mægler optræder mild, sagtmodig og overbærende, og hvor han kan bringe Forlig og Forsoning til Veje, dér sparer han sig ikke, dér glædes han, den fromme Bisp. Dog kan han ogsaa være myndig og streng, hvor det behøves.

Hvert Aar ved Juletid var det Biskoppens Pligt at

indsende Beretning til Kongen om de Indtryk, de har faaet af Visitatserne rundt om i de forskellige Menigheder. Det er med en vis Ærbødighed, man læser de gamle gulnede Visitatsberetninger, som Brorson har skrevet i sit stille Studerekammer. Pynteligt og smukt er de skrevne, og endnu sidder de blanke Sandskorn i den graa Skrift. Flittig har han brugt Fjeren og Sandkruset. Og man fængsles af Beretningernes Indhold, af at læse om Præsters og Læreres brydsomme Arbejde i deres Menigheder. Disse Beretninger er ikke alene interessante, fordi de er skrevne af H. A. Brorson, men de giver os et godt Billede af Bondestandens aandelige Kaar i Midten af det 18de Aarhundrede. Var det trangt i det materielle, saa stod det ikke mindre trangt til i aandelig Henseende. Det er ikke alene Brorson, der klager over Uvidenhed om de kristelige Grundsandheder; men ogsaa alle de øvrige Bisper Landet over, mest dog Brorsons Ven og samtidige, Biskop Hygom i Aarhus, der ikke viger tilbage for at stemple sit Stift som et „Sodoma og Gomorra“.

Den 28. Dec. 1762 indsender Brorson sine sidste Beretninger, og af den Fortale, som ledsager dem, faar man Indtryk af, at han nu har opgivet alt Haab om Helbredelse.

Han begynder Fortalen med en Hilsen til „Deres Høi-Grevelige Exelence“ (O. Thott), og da Beretningerne altid er skrevet ved Nytaarstide, ønsker han den højgrevelige og højstærede Herre „et glædeligt, lykosaligt og med utallige Naader og Velsignelser kronet Nytaar.“ — Han slutter Fortalen med følgende: „Jeg kan ikke længere; som jeg var svag, da jeg rejste ud, saa tog Sygdommen paa Rejsen saaledes Overhaand,

at alt Haab om Livet var borte, kom dog hjem i 2den Uge derefter, men var saa svag, at jeg siden ikke har fundet Kræfter til min Visitatz denne Sinde videre at kunne fortsætte. — Hvad Kirkens Tilstand iblandt os er angaaende, da kan vi aldrig nok prise den forunderlige Guds Naade og Barmhertighed, som hidindtil ej alene har bevaret os den uskatterlige Landefred, men endog den saliggørende Lærdom, som findes uforfalsket blandt os. Er der desværre ikke altid saadan Nidkærhed blandt Lærerne eller saadan Skønsomhed blandt Tilhørerne, som kan svare til vor Besøgelsestid og de gyldne Naadesdage, som vi lever i, saa har vi dog Gud ske Lov mange Steder baade muntre Zions Vægtere, og saadanne Ordets Hørere, som lade det „utrykkelig“ til Syne i deres Levned. Den ateistiske, ja antikristelige Sæd, som i disse sidste Tider mere og mere end nogensinde tilforn ytrer sig, har dog endnu ikke kunnet bryde igennem. Deres kgl. Majestæts derimod viste allerpriseligste Nidkærhed har tilstoppet mange Munde, som var opladt mod Himlen. Herren slaar igen alle sine salvedes Fjender paa Kindbenet; ja den Herre giver, som hidindtil saa ofte og øjensynlig har bevaret Deres kgl. Majestæt i allerstørste Farer og især i dette sidste Aar har været en gloende Mur omkring Kongen og hans Lande til al Verdens Forundring,¹ han fremdeles af Naade forlænge os vor allernaadigste Landsens Faders og Guds Kirkes Fosterfaders uskatterlige Liv i alforønskelig Held og Hilsen, Fred og Flor, indtil sildigste Alder, og sætte Deres kgl. Majestæts Arvehus som Zions Bjerg,

¹ Her sigtes til den fra Rusland truende Krigsfare, som dog drev over.

der ikke skal ryste, mens der er en Dag paa Herrens Himmel.

Ribe, 28. Dez. 1762.

Allerunderdanigst

H. A. Brorson.“

For at forstaa nedenstaaende Visitatsberetninger maa Tidens religiøse Opfattelse tages i Betragtning. Som før nævnt var mange Præster bleven grebne af Pietismen, og under den blev store Kredse af vort Folk vakt op til et inderligt Kristenliv i Tro og Kærlighed. Evangeliet forkyndtes nu for fattige og ulærde, og det i Ord, der kom fra Hjertet, og derfor ogsaa kunde naa Tilhørernes Hjerter. Brorson sang:

„Vandrer saaledes, at hver kan fornemme,
hvem I tilhører, og hvor I har hjemme.“

Det er en Formaning, som altid bør klinge for kristne Menneskers Øren.

Med Hensyn til Skolevæsenet da havde der vel de fleste Steder i Danmark været en Slags Børneskoleundervisning, men det er først nu under Pietismen, at der skabes et virkeligt Skolevæsen, som lidt efter lidt faar fastere Former, og som ikke alene tager Sigte paa Barnets religiøse Oplærelse, men ogsaa paa at give det et Fond af Kundskaber i Retning af at kunne læse, skrive og regne. Men endnu findes der ikke særskilte Uddannelsesanstalter for Børneskolelærere. Degnene, der har faaet Paabud om at holde Skole, har i Reglen taget teologisk Attestats, og de har vel endnu paa Pietismens Tid i flere Henseender haft ikke saa lidt tilfælles med Holbergs „Per Degn“. Skoleholderne har kun haft det forud for Bønderne, at de har lært at læse, skrive og regne, og det var endda i mange Til-

fælde ret maadeligt. De stod ikke den Gang som Præster og Degne i Livsstilling et Trappetrin højere end Bønderne og Haandværkerne, nej, Skoleholderen var en af Bondens egne, og han har følt sin Ringhed, naar han stod overfor Lærdømmens Repæsentanter og skulde med Børnene gøre Rede for Religionen og for Regne- og Læsekunstens krogede Gange. Men det er vel endog meget muligt, at Skoleholderen fra det praktiske Livs Arbejde, det praktiske Livssyn og sunde Sans har magtet og betydet mere som Lærer for Datidens Børn end mange Degne og Præster. — I hvert Fald vidner de fleste Visitatsberetninger om Skoleholderens Duelighed.

Af Brorsons Visitatsberetninger er kun medtaget dem, der vedrører Sognene lige Nord for Kongeaaen, altsaa Ribegnen, samt noget af Sønderjylland. For at faa Helhed i Sogneberetningerne er hvert enkelt Sogn skildret for sig efter de forskellige Aarganges Beretninger:

„Vejen, d. 26. April 1750.

Provsten Hr. Niels Jochum Bützow fremstillede smukt af Evangeliet den Hellig-Aands Straffeembede. Ungdommen svarede tildels skikkelig; men nogle var kun maadelige, som bleve formanede og lovede Forbedring.“

1757 er Brorson atter i Vejen paa Visitats, og det ser da ud, som om der er sket en Forbedring med Ungdommen. Formodentlig er det den dygtige Degn og Skoleholder Terman Mortensen, der har haft Indflydelse paa den. Brorson skriver:

„Den 4. Maj 1757 var jeg udi Vejen Kirke. Prov-

sten Hr. Niels Jochum Bützow fremstillede smukt Gudfrygtigheds rette Art og herlige Frugter. Degnen Terman Mortensen informerer hele Sognets Ungdom, og fik baade han og Skoleholderen i Annekset Læborg Vidnesbyrd om ustraffelig Vandring og flittig Skolearbejde. Ungdommen svarede overalt upaaklageligt og en Del meget vel. Over Menigheden blev intet klaget.“

Det sidste Aar Brorson er paa Visitatsrejse, kommer han igen til Vejen, og det synes som om de gode Skoleforhold vedbliver at være til Stede:

„1763 d. 29. Julii i Vejen Kirke. Sognepræsten Hr. Hans Fog holdt en bevæget Prædiken over Guds Ords Kraft i de Troende. Udi Hovedsognet Vejen holder Degnen Terman Mortensen Skole for hele Sognets Ungdom i 5 Vintermaaneder og har et godt Skudsmaal baade for hans Undervisning og Opførelse.“

„Udi Annexet Læborg holder Christen Jørgensen Skole i Gammelby for det hele Sogns Ungdom. Men som det om Vinteren er vanskeligt for Børnene af de Byer Nyebye, Drostrup og Kieldbjerg at møde i den Skole, haver Sognepræsten gjort Forslag paa, at der maatte holdes Skole i hver By, hvormed man og haaber forestaaende Vinter at kunne gøre en Begyndelse.“

1753 er Brorson i Brørup, hvor alt er til hans fulde Tilfredshed, idet den gamle svage Sognepræst Hr. Peder Winding „catechiserede smukt om Christi Person og Embede. Den derværende Capellan pro persona Peder Ussing blev meget berømmet for hans Retsindighed og Flittighed i Embedet, som og bygger fast paa ham alene. Degnen P. Bang var intet at klage paa, og Menigheden var lydhør.“

1761 er Brorson meget syg, „thi efterat jeg første Juledag, da jeg gik til Kirken at prædike, blev ufor-

modentlig angreben af en stærk Nordenvind og ganske forkølet, saa har jeg siden den Dag udstaaet trende store smertelige Sygdomme, af hvilke jeg den sidste ej endnu har forvunden.“ — Den 17. Juni samme Aar er han dog i Brørup paa Visitats. Han skriver derom:

„Sognepræsten Hr. Peder Ussing fremstillede af Evangeliet den sande Kjærligheds Bevis. I Hovedsognet Brørup er en Skole i Thuesbøll, som Degnen Peder Bang, Studiosus, forestaar. Desforuden holder nogle i de længst bortliggende Byer undertiden en Omgangsskoleholder, som Sognepræsten intet havde at klage paa. I Annexet Lindknud i Lindknud By er en Skoleholder for hele Sognet, som informerer Sognets Ungdom fra Mortensdag til Pedersdag; den nuværende, Hans Pedersen Ulv, er kun maadelig, men gør dog sit bedste. Ungdommen svarede maadelig, og intet blev ellers klaget.“

1745 visiterede Brorson i Maltbæk, og han skriver derom:

„Sognepræsten Hr. Wibe fremstillede meget grundig og opbyggelig Christi Efterfølgelse, ligesom han og selv beviser den samme udi Liv og Levned; men klagede over Degnen for Drukkenskab, som derfor blev straffet og lovede Forbedring. Børnene svarede skikkelig; men af de gamle var meget faa til Stede.“

1753 visiteredes i Folding: „Sognepræsten Peder Wibe prædikede skikkeligen om den Hellig-Aands Vidnesbyrd. De fleste Børn svarede kun maadelig. Skylden gav Sognepræsten paa Forældrenes Forsømmelighed i at holde deres Børn til Skole, som derfor ogsaa blev formanede og lovede Forbedring.“

Ligesom i Vejen har Biskop Brorson været i Føvling tre Gange. Han besøgte oftest de Menigheder, der var svagest i aandelig Henseende.

Om Føvling skriver han 1745: „Sognepræsten Hr. Jørgen Fogh forestillede skikkelig den sande Omvendelses Art, Fornødenhed og Bevis. Ungdommen svarede upaaklagelig; men af de gamle var snart ingen til Stede i den talrige Menighed.“

1753 er han atter i Føvling, „men“, skriver han, ingen af den talrige Menighed mødte, undtagen 2 Mænd, ikke heller af Ungdommen, flere end 5 Dreng og Piger. Sognepræsten Hr. Jørgen Fogh vidnede, at det var dem alle betimelig bekjendtgjort og desuden sket alvorlig Formaning til Menigheden. Bøndernes almindelige Paaskud er Hovarbejde, som paa saadan Tider er saa utilladelig og forbuden.“

Sidste Gang Brorson er i Føvling 1757, skriver han: „Sognepræsten Hr. Jørgen Fogh fremstillede skikkelig de døbte kristnes Pligt i at tjene Herren. Degnen Hr. Studiosus Jens Baggesen,¹ som forestaar Hovedskolen i Bobøll, blev berømt af Sognepræsten for baade Information og Opførelse; ikke heller blev noget klaget paa de tre øvrige Skoleholdere, som underviser Børnene om Vinteren. Især blev Peder Hansen, Skoleholder i Annexet Holsted, rost for sin Retskaffenhed baade i Vandring og Skolehold. Ungdommen svarede vel, og i Menigheden, som var særdeles bevægelig, fandtes ingen nævneværdig Forargelse.“

Fra Sognene omkring Ribe melder Brorson følgende:

„1758 Sognepræsten Hr. Carstens Volquartz i Farup forestillede opbyggeligt af Evangeliet den hellig Aands Sendelse, som en Frugt af vor Frelses Blod. Den kære Mand har siden sin Ankomst til Menigheden

¹ Digteren Jens Baggesens Bedstefader.

gjort sig stor Umage med Skolen at faa i Stand; men intet har han kunnet udrette, hvilket han nu som ofte tilforn vemodig beklagede. Der skeede i den Henseende især alvorlig og bevægelig Formaning til Menigheden, hvorpaa og de, som før havde sat sig imod, gav mig deres Løfte at vilde bygge det omtvistede Skolehus. Degnen Hans Pedersen er flittig i sit Embede; men den ommeldte Mangel paa Skoleholds Indretning foraarsagede, at Ungdommen til Dels svarede kun maadelig.“

Fra Farup rejser han samme Aar til Vilslev:

„Sognepræsten Knud Lang forestillede grundig og opbyggelig den Artikel om Syndernes Forladelse. Degnen Jakob Bruun er gammel og svag. I hans Sted forestaas Skoleholdet af en anden, hvis Forhold er ganske skikkelig. Dog haver jeg fundet stor Ligegyldighed for Guds Kirke. Næsten ingen havde Forstaaelse af, at der ventede dem et evigt Liv, om de fordybede sig i Gud.“

I de Sogne, hvor der har været meget Fæstegods, ser det ud til at have staaet mest trangt til i aandelig Henseende. Herremandens og Præstens Ønsker har ikke sjældent været modsatte, og ofte har Præsten vel staaet i et vist Afhængighedsforhold til Kirkens Patron, som i de fleste Tilfælde var Herremanden. Desuden virkede Hoveriarbejdet meget sløvende paa Bønderne, saa det blev til lidet eller intet med deres Kirkegang og deres Børns Undervisning.

I Aaret 1750 er Brorson i Darum paa Visitats, og herom skriver han: „Pastor Hr. Hans Curtz catechiserede over Herrens Bøn. Ungdommen svarede nogenledes. Af denne store Menighed var ellers saare faa til Stede. De fraværende bleve undskyldte derved, at de

var tilsagte til Hovarbejde, saa jeg ikke videre kunde erfare Menighedens Tilstand. Ønskeligt var det derfor, om Proprietairerne kunde faa allernaadigst Ordre paa saadan Dage under stor Straf ikke at maatte kalde deres Bønder til Hovarbejde eller Rejser. Thi det er dog tungt, naar man ofte har rejst mange Mile med stor Vanskelighed, og dog ikke kan faa Bonden i Tale for deres Husbonds Skyld.“

I 1760 er han atter i Darum: „Sognepræsten Hans Curtz forestillede den 3die Bøn: „Ske din Villie som i Himlen saa og paa Jorden“. I Hovedsognet Darum er tvende Skoler. Hovedskolen forestaar Degnen i Darum By Peder Askov Studiosus selv, tillige med en Medhjælper, navnlig Niels Christensen, begge med megen Flid og lever et ustraffeligt Levned. Den anden Skole i Lille Darum forestaar Skoleholderen Jens Hansen upaaklagelig. I Annexet Bramminge, som er et lidet Sogn af $6\frac{1}{2}$ Gaarde, vidt adspredte mellem farlige Aaer og Bække, holdes om Vinteren en Omgangs-Skoleholder navnlig Hans Møller, som og er flittig og ustraffelig.“

Paa Hjemrejsen fra Darum til Ribe er Brorson samme Aar i Jernved paa Visitats: „Dén 15. Maj visiterede jeg i Jernved Kirke. Præsten Hr. Christopher Fjord¹ prædikede om Christi Himmelfarts herlige Frugt for alle troende. Menigheden var i stor Bevægelse, og med mange Glædestaarer takkede Gud for deres tro Sjælesørger, og bade om, at Herren vilde opholde ham med dem.“

Forinden Brorson slutter sine Visitatsrejser i Aaret 1743, besøger han Nytaarsaftensdag Vester-Vedsted

¹ I Wibergs Præstehistorie fortælles om Præsten Fjord, at han tilsidst skal have betlet i Jylland, Fyn og Slesvig.

Menighed. For dette Sogn giver han den interessante, omend triste Meddelelse, at det er et meget fattigt Sogn, der har lidt Overlast af en Mængde Ulve, idelige Stormfloder og Kvægpest. Der er mange i Menigheden, der lider Nød, usselig og elendig er den overalt. „Jeg beder en Bøn til Deres kgl. Majestæt om Hjælp for disse arme Folk i Vester Vedsted“. — Hvad Præst, Skoleholder og Menighed angaar i dette Sogn, da er Biskoppen vel tilfreds.

Ofte besøger Brorson Sønderjylland, helst de Egne, hvor han har levet som Barn, og hvor han selv har været Præst. Det er ikke underligt, at denne ensomme Mand har søgt til sit Ungdomsland for at tale med gamle Venner.

For 1743 skriver han: „Efter at Landemodet og vor vanskelige „Høebierring“ var mestendels til Ende, begav jeg mig 30. Julij ud paa Visitatz til den yderste sydlige Ende af mit Stift.“

Randerup 1743. „Jeg visiterede i Randerup Menighed, hvor jeg før har været Præst paa 8tende Aar, og efterdi jeg ikke har haft Lejlighed offentlig at tale i denne Kirke, siden jeg tog Afsked derfra, Onsdagen efter 1. Adv. 1729, saa skete det nu med des større Affect og Bevægelse til Opvækkelse og Fornøjelse paa begge Sider.“

Sognepræsten Jens Hygom forestillede grundig af Evangeliet Ægtefolkernes Pligt i Henseende til Gud, sig selv og deres Børn. Han er en retsindig og ustraffelig Mand, og gør sig stor Flid med Ungdommens Undervisning, og fattes det ikke der i Menigheden paa tilstrækkelig Kundskab og ustraffelig Levned hos de fleste baade unge og gamle.“

Aaret 1753 var Brorson atter i Randerup Kirke:

„Sognepræsten Hr. Jens Hygom forestillede af Evangeliet grundig og bevægelig Guds Børns salige Tilstand i Tid og Evighed. Hos en Del af Tilhørerne var der særdeles Bevægelse, ligesom der ogsaa i Menigheden fra for mange Aar siden har været en „kiøn Opvækkelse“. Ungdommen gjorde god Rede for sig.“

„Den 14. April 1743 visiterede jeg i Nustrup. Præsten, Magister Morup, prædikede . . ., men jeg kunde ikke faa noget ud af hans Tale, fordi han raabte alt for højt, som han ogsaa blev erindret om. Ungdommen svarede upaaklageligt og bedre, end jeg havde ventet, efterdi Præsten ikke havde været bekendt af nogen ret Alvorlighed i sit Embede, som jeg vil haabe skal i Fremtiden blive forbedret. Menigheden var særdeles attend (d. v. s. lydhør) og meget bevægelig.“

„Den 29. November 1743 visiterede jeg i Toftlund. Det var glædeligt at høre Ungdommen svare dejligt i denne Menighed, som tilforn har været extreme vankundig.“

Den 10. Mortii 1744 visiterede jeg i Rejsby Menighed. Sognepræsten John Luffe prædikede over de Ord af Passionen: „Men da Ypperstepræsten søgte falsk Vidnesbyrd mod Jesum“ og forestillede straks hel opbyggeligen Christi uovervindelige Sandhed og Uskyldighed. Der er i Menigheden en kiøn Opvækkelse. Præsten er retsindig og alvorlig i sit Embede. Ungdommen svarede fornøjelig, og Menigheden var meget agtsom og tildels meget bevæget. I samme Menighed kom jeg til at tale særdeles vidtløftig til en Mand, som altid har været meget arrig mod hans Sjælesørger og genstridig imod hans Formaninger, hvorved han blev meget bevæget, og da jeg trængte ind paa ham med

Formaninger til sand Omvendelse, lovede han det med Taarer i Øjnene. Præsten, som vidste, at jeg ikke kiendte det allerringeste til Manden og var dog saa særdeles falden paa ham baade en og anden Gang, og saa, hvor bevæget han blev, ansaa det for en „sønderlig Guds Direction“ og blev derved meget fornøjet. Jeg maatte ogsaa paa min Hjemrejse love ham at komme til dem en Gang hvert Aar efter hans og Menighedens instændige Begjæring.“

Paa samme Rejse drager Brorson til Vodder Kirke. Om denne Visitats skriver han: „Sognepræsten Hr. Hans Overbeck forestillede ret skikkelig Lærdommen om Guds Forsyn. Aarsagen, hvorfor jeg denne Sinde visiterede der, var fornemmelig for den Forargelse ved Herrens Naade at faa undersøgt og ophævet Præstens onde Forligelse med sin Hustru, og, som af alle Omstændigheder var da at slutte, at Præstekonen var uskyldig i hans onde Suspicion¹, da hendes Opførsel og Rygte er i alle Maader og allevegne ustraffelig; men han derimod er saa vidt at ynke, at en Slags „Gemyts-Sygdom“ befandtes Aarsag til hans ganske ugrundede Suspicioner og Mistanker, saa blev dette alvorlig forestillede baade før og efter Gudstjenesten, hvorpaa det onde Rygte har begyndt at sagtne. Foruden dette klagede Menigheden over, at der undertiden var Disputer imellem Præsten og Degnen i Kirken, som blev undersøgt og vedkommende formandede til Sagtmodighed og Lydighed. Ungdommen svarede maadelig, vil haabe at alting herefter vil blive bedre.“

„Den 10. Juli 1749 visiterede jeg i Øster Lindet. Sognepræsten Hr. Markus Buck, en sagtmodig og redeelig Mand, lider megen Fortræd af en Karl i Stenderup

¹ Mistanke.

i samme Sogn, navnlig Jes Hansen, som uanset han er udlagt til Barnefader, dog i ingen Maader vil vise mindste Fortrydelse derover eller imod Ordet og Embedet ringeste Lydighed, men derimod har udvirket tvende Befalinger fra Geheimeraad og Amtmand v. d. Lütke i Haderslev, (som er i begge Kongeriger og Fyrstendømmer et uhørt Exempel) med Ordre til Præsten, sidste Gang under 50 Rdl.s Bøde, at han bemeldte Jes Hansen til privat Absolution skulde antage, hvilket er et utroligt Indgreb i mit Embede. Bemeldte Person vilde jeg da søge at overbevise, men hverken han eller nogen af det Hus mødte i Kirken.“

„Den 18. Marts, Marie Bebudelsesdag, 1758 var jeg i Toftlund. Sognepræsten Hr. Christen Outzen har indtil hans høje Alderdom med Nidkærhed søgt Menighedens Frelse. Denne Sinde begjærede han, at hans Søn, Johannes Outzen, som er Ministerii candidatus, maatte prædike for mig, som og meget opbyggelig af Dagens Evangelie forestillede Evangeliets søde Budskab.

Paa den gamle Degn navnlig Hans Jørgensen blev der intet klaget, men især har den unge Marius Pedersen et godt Skudsmaal for sit gode Forhold og retskafne Skolehold.

Bemeldte gamle retsindige Præst Christen Outzen blev ved Døden bortkaldet d. 25. Juli. Da hans sidste Svaghed begyndte, gik han sidste Gang paa sin Prædikestol og holdt en kort, men meget alvorlig og bevæget Afskedstale til Menigheden, gik derpaa hjem, lagde sig til Sengs og bortsov 9de Dagen derefter.“

„Den 19. Marts 1758 visiterede jeg i Højrup Kirke. Sognepræsten Hr. Jens Scherning holdt en opbyggelig Prædiken om Dagens Evangelium, om Jesu glædelige Indtog til Jerusalem. Den største Forargelse i denne

Menighed er i nogle Aar foraarsaget af en ung Karl fra Jylland, navnlig Anders Pedersen, der gav sig ud for en Læge, bildte alle syge Folk ind, at de vare forheksede, og satte dermed vidt og bredt Splid og Forbittrelse mellem Naboer og Gjenboer, Venner og Frænder, og uagtet bemeldte Person var ganske dum baade i aandelige og naturlige Ting, saa fik han stort Tilløb allevegne fra, saa man maa skrækkes ved at se, hvor stærk Overtro hersker blandt den gemene Stand. Denne Sinde bekendte Sognepræsten, at han holdt sig stillere, lod sig af ham og Degnen undervise i Catechismus, saa hand havde nu bedre Haab om ham.“

Den 29. Juni 1760 er Brorson paa Visitats i Branderup: „Præsten Hr. Ditlev Outzen forestillede af Evangeliet Christi alvorlige Formaning til Kærligheds Øvelse. Degnen Frederich Ewald forestaar Skolen i Branderup By om Vinteren. Han er i Lærdom og Levned upaa-klagelig. I Rurup er en vanfør, men kostelig Skolemester ved Navn Lauge Michelsen, han kan hverken staa eller gaa; men er meget vel oplyst og har saa megen Bekvemhed og Lyst til Information, at der er faa som er hans Lige i at informere Børn.“

Ovenstaaende Beretninger findes alle opbevarede i Rigsarkivet i København.
